Ο ρόλος του εκπαιδευτικού είναι εμψυχωτικός. Οφείλουμε ως καθηγητές να μπορούμε να διαγιγνώσκουμε το ψυχόγραμμα του κρατούμενου, τονίζει ο κ. Κλήμης Πυρουνάκης. Η φωτογραφία είναι από τα εγκαίνια του καταστήματος κράτησης στον Ελεώνα Θηβών, το 2008. (eurokinissi/Δημήτρης Παπαμήτσος)

Σχολείο δεύτερης ζωής

Αξιοποιώντας το εργαλείο της εκπαίδευσης, ένας 63χρονος καθηγητής δίνει την ευκαιρία σε κρατούμενες να υπερβούν τα δεινά του εγκλεισμού.

Συνέντευξη του Κλήμη Πυρουνάκη
στον Σπύρο Ζωνάκη

Ο 63χρονος θεολόγος Κλήμης Πυρουνάκης, από το 2008 έως το 2012, ήταν διευθυντής του Σχολείου Δεύτερης Ευκαιρίας των γυναικείων φυλακών Ελεώνα Θήβας, στις οποίες και παραμένει ως εθελοντής, έχοντας ιδρύσει το «Δίκτυο Στήριξης Φυλακισμένων και Αποφυλακισμένων Γυναικών». Ο κ. Πυρουνάκης έχει μετατρέψει ένα κέντρο κράτησης σε πνευματικό εργαστήρι και κοινότητα αγάπης, λυτρώνοντας από τα δεινά του εγκλεισμού και ανοίγοντας παράθυρο στο φως της γνώσης, αλλά και της ζωής, σε έγκλειστες,

> **«Θελήσαμε να αντιπαραβάλουμε στο τιμωρητικό πλαίσιο της φυλακής την απελευθερωτική διάσταση της εκπαίδευσης».**

που επανακτούν την ελπίδα, μεταμορφώνονται και αρχίζουν να κάνουν όνειρα για το μέλλον, μακριά από το περιβάλλον της φυλακής. Ο κ. Πυρουνάκης μίλησε στη «σχεδία» για τα Σχολεία Δεύτερης Ευκαιρίας, την (ανύπαρκτη) μετασωφρονιστική αρωγή και τις συνθήκες κράτησης που επικρατούν στις ελληνικές φυλακές σήμερα.

Τι σας παρακίνησε να αναλάβετε τη θέση του διευθυντή στο Σχολείο Δεύτερης Ευκαιρίας στο Κέντρο Κράτησης Ελεώνα Θήβας;

Θεωρώ το παιδαγωγικό πλαίσιο των Σχολείων Δεύτερης Ευκαιρίας πολύ πρωτοποριακό και καινοτόμο, καθώς δεν υποβάλλει τους μαθητές στην παραδοσιακή φιλοσοφία της μετωπικής διδασκαλίας, αλλά σε αυτήν της συνεργατικής και βιωματικής μάθησης. Τα

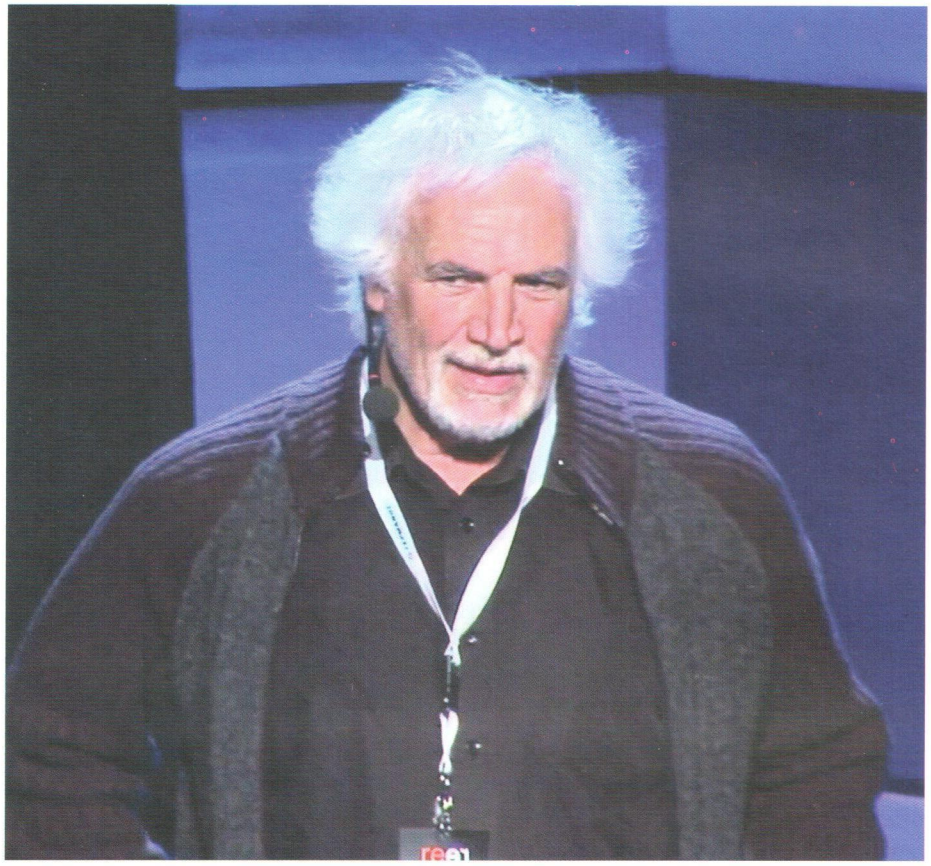

Ο κ. Κλήμης Πυρουνάκης έχει μετατρέψει ένα κέντρο κράτησης σε εργαστήρι και κοινότητα αγάπης, ανοίγοντας στις έγκλειστες ένα ολοφώτεινο παράθυρο στη γνώση, στην ελπίδα και στην ίδια τη ζωή. Η φωτογραφία είναι από την παρουσίαση του κ. Πυρουνάκη στο περσινό TedEx Athens.

συγκεκριμένα σχολεία δεν χρησιμοποιούν βιβλία. Στηρίζονται μόνο στο λόγο και τη γραφή. Ο καθηγητής είναι υποχρεωμένος κάθε μέρα να επινοεί το μάθημα της επόμενης αντλώντας υλικό από την τράπεζα πληροφοριών του σχολείου, το διαδίκτυο, τον ημερήσιο Τύπο, οργανώνοντας την τάξη σε ομάδα.

Με τις παιδαγωγικές αρχές της δυναμικής των σχέσεων και της συνεργασίας μέσα από ομάδες, είχα καταπιαστεί κατά την εικοσιοκτάχρονη θητεία μου ως θεολόγος και διευθυντής του Γυμνασίου-Λυκείου Καπαρελλίου Βοιωτίας, ονειρευόμενος ένα σχολείο εναλλακτικό και μαθητοκεντρικό.

Είναι αρχές που και ο πατέρας μου, καθηγητής παπά-Γιώργης Πυρουνάκης, είχε εφαρμόσει με επιτυχία στα νυχτερινά σχολεία, στις κατασκηνώσεις και στα κέντρα ανοικτής προστασίας «των παιδιών ενός κατώτερου θεού».

Όταν το 2008 προκηρύχθηκε η θέση του διευθυντή του Σχολείου Δεύτερης Ευκαιρίας (ΣΔΕ) των νέων γυναικείων φυλακών Ελεώνα Θήβας, το είδα σαν πρόκληση. Είχα εργαστεί ως εμψυχωτής για ένα χρόνο σ' ένα επιμορφωτικό πρόγραμμα στις φυλακές Χαλκίδας, είχα αποκρυσταλλωμένη παιδαγωγική άποψη για την εκπαίδευση των εγκλείστων και ήθελα να την υλοποιήσω.

Υπέρβαση διά του σχολείου

Ποιοι είναι οι άξονες λειτουργίας του σχολείου και τι έχει κατορθώσει με τη δράση του;

Με τη συγκρότηση του ΣΔΕ, που απονέμει απολυτήριο τίτλο Γυμνασίου, θελήσαμε να αντιπαραβάλουμε στο τιμωρητικό πλαίσιο της φυλακής την απελευθερωτική διάσταση της εκπαίδευσης. Ουσιαστικά, το

> «Οι επισκέπτες συνειδητοποιούν ότι οι κρατούμενες είναι παιδιά της διπλανής πόρτας. Η αποδοχή και η κατανόηση διέλυσε στερεότυπα».

σχολείο προσπαθεί να ανασύρει τους κρατούμενους από τα κελιά τους. Τους καλεί, αξιοποιώντας τα κίνητρα που υπάρχουν (ευεργετικός υπολογισμός ημερομισθίων, βεβαίωση σπουδών που μπορούν να την προσκομίσουν στο δικαστήριο και να εκπέσουν οι ποινές τους), να υπερβούν τα δεινά του εγκλεισμού, τον κενό χρόνο, την αποπροσωποποίηση και να συνεργαστούν σε ομάδες, θέτοντας στόχους εκπαιδευτικούς, φιλοσοφικούς, υπαρξιακούς. Ο ρόλος του εκπαιδευτικού είναι συντονιστικός, εμψυχωτικός. Οφείλουμε ως καθηγητές να μπορούμε να διαγιγνώσκουμε το ψυχόγραμμα του κρατούμενου, τις επιθυμίες του, τις ανάγκες, το φόβο και τα θέλω του, να κλείνουμε πληγές και, παράλληλα, να συγχρονίζουμε το βηματισμό εκπαιδευόμενων πολύ διαφορετικών μεταξύ τους. Πάνω από 50 κρατούμενες κάθε χρόνο συμμετέχουν στα μαθήματα, τα οποία γίνονται στα πλαίσια σχεδίων δράσης που εμπλέκουν, ταυτόχρονα, όλα τα τμήματα. Αυτά περιλαμβάνουν, ενδεικτικά, αγιογραφία, χορούς, παραδοσιακή μουσική, θεατρικό εργαστήρι, εκθέσεις ζωγραφικής, χειροτεχνίες.

Με τη συνδρομή του «Ιδρύματος Λασκαρίδη», στήσαμε λέσχη ανάγνωσης και πραγματοποιήσαμε συναντήσεις με γνωστούς συγγραφείς. Επιπλέον, αναπτύξαμε σχέσεις με την τοπική κοινωνία, η οποία ήταν, αρχικά, αρνητικά τοποθετημένη στην εγκατάσταση της φυλακής στη Θήβα. Υποδεχθήκαμε σχολεία, ομάδες πολιτών, οργανώσαμε από κοινού γιορτές, μουσικές εκδηλώσεις, μαγειρέματα. Οι επισκέπτες συνειδητοποιούν

«Οι περισσότεροι διευθυντές φυλακών αρνούνται να δεχθούν σχολεία στα ιδρύματά τους, καθώς έχουν την αίσθηση πως θα χάσουν τον έλεγχο και την εξουσία τους σε αυτά», λέει ο κ. Πυρουνάκης. (Eurokinissi Δημήτρης Παπαμήτσος)

ότι οι κρατούμενες είναι παιδιά της διπλανής πόρτας. Η αποδοχή και η κατανόηση διέλυσε στερεότυπα.

Συμμετέχοντας στα δρώμενα του σχολείου, οι μαθήτριες ξεφεύγουν από το εγώ τους, κάνουν συνάψεις, σχηματίζουν μια χαρούμενη κοινότητα αγάπης. Η αλήθεια είναι ότι οι περισσότερες κρατούμενες είναι ψυχιατρικά περιστατικά. Έχουν μεγαλώσει μέσα στη βία, τη στέρηση, την εκμετάλλευση. Έχουν τέτοια διαταραχή εξαιτίας του εγκλεισμού, τέτοια κρίση πανικού, φοβία και ανασφάλεια από την υποκουλτούρα της φυλακής, που το 90% κάνει χρήση ψυχοφαρμάκων. Όσες, όμως, παίρνουν μέρος στην εκπαιδευτική διαδικασία έχουν μειώσει τη χρήση τους κατά 70-80%.

Το σχολείο συντελεί στη μεταμόρφωσή τους. Εκεί που ένιωθαν μηδενικά, ξεχασμένες, χαμένες, αυξάνεται η αυτοσυνειδησία και η αυτογνωσία τους, ανακαλύπτουν τον άλλο τους εαυτό, επαναπροσδιορίζουν την προσωπικότητά τους, αναπτερώνονται οι ελπίδες και τα όνειρά τους για ένα καλύτερο μέλλον.

Εμψυχωτές και διδακτές

Ποια είναι η μετέπειτα πορεία των εκπαιδευόμενων του Σχολείου Δεύτερης Ευκαιρίας; Μπορούν μέσω της εκπαίδευσης να σπάσουν τον φαύλο κύκλο «αποκλεισμός-φυλάκιση-αποκλεισμός»;

Ένα μεγάλο ποσοστό μαθητριών μας συνεχίζουν την εκπαίδευσή τους στο Λύκειο. Τις εγγράφουμε στο 3ο Λύκειο Θήβας, ενώ αξιοποιώντας το νόμο κατ' ιδίαν διδαχθέντες, εθελοντές καθηγητές τους παρέχουν πρόσθετη διδακτική στήριξη. Τα αποτελέσματα είναι, πραγματικά, συγκινητικά. Κάποιες πετυχαίνουν να εισαχθούν και σε πανεπιστημιακά ιδρύματα, είτε πριν είτε και μετά την αποφυλάκισή τους. Έχουμε καταφέρει για όσες είναι έγκλειστες να έχουν τη δυνατότητα να δίνουν τις εξετάσεις τους εντός του καταστήματος κράτησης.

Χαρακτηριστικά, η Τίνα πέρασε στο Πανεπιστήμιο Αιγαίου, η Ευθυμία στο Πανεπιστήμιο Κρήτης, η Γεωργία στο ΤΕΙ Κοζάνης. Ταυτόχρονα, το σχολείο, με τη συμβολή και του συμβούλου ψυχολογίας που διαθέτει, επανασυνδέει τις κρατούμενες με τις οικογένειές τους, αίροντας το στιγματισμό τους από

«Το σχολείο, με τη συμβολή και του συμβούλου ψυχολογίας, επανασυνδέει τις κρατούμενες με τις οικογένειές τους, αίροντας το στιγματισμό».

αυτές. Έτσι, πολλές, κλείνοντας την πόρτα της φυλακής, γύρισαν στο οικογενειακό τους περιβάλλον, ξαναέχτισαν τη ζωή τους, άρχισαν να εργάζονται κάπου με συνέπεια, χωρίς να ξαναπέσουν στα δίχτυα της μαφίας.

Δεν θα ξεχάσω το τηλεφώνημα που μου έκανε πριν από λίγο διάστημα η Χρυσούλα, που επέστρεψε στο σπίτι της, στη Δράμα, λέγοντάς μου: «Δάσκαλε, έβγαλα τα πρώτα μου τίμια λεφτά δουλεύοντας στη λαϊκή». Το πιο εντυπωσιακό στατιστικό είναι ότι το ποσοστό επιστροφής των μαθητριών μας στη φυλακή δεν υπερβαίνει το 3% και στο ΣΔΕ του Κορυδαλλού το 6%, όταν σε όλο τον πληθυσμό των εγκλείστων αυτό φθάνει το 70%. Κάτι που σημαίνει πως η δουλειά που γίνεται στα σχολεία των φυλακών είναι, αληθινά, συγκλονιστική και αποτελεσματική, ακόμα και σε οικονομικό επίπεδο.

Ποια είναι η θέση των Σχολείων Δεύτερης Ευκαιρίας στα ελληνικά σωφρονιστικά ιδρύματα;

Δυστυχώς, από τις εικοσιπέντε φυλακές της χώρας μόνο οκτώ διαθέτουν ΣΔΕ. Οι περισσότεροι διευθυντές φυλακών αρνούνται να δεχθούν σχολεία στα ιδρύματά τους, καθώς έχουν την αίσθηση πως θα χάσουν τον έλεγχο και την εξουσία τους σε αυτά. Έχουν αρκεστεί στα κατεστημένα, την υπάρχουσα κατάσταση και δεν θέλουν αυτό να αλλάξει. Η ίδρυση των σχολείων ενηλίκων επαφίεται στον εθελοντισμό και την καλή θέληση φωτισμένων και ευαισθητοποιημένων Συμβουλίων Φυλακών, όπως αυτό που έχουμε την τύχη να έχουμε στον Ελεώνα, και τα οποία απευθύνουν σχετικό αίτημα στην προϊσταμένη αρχή, το Ίδρυμα Νεολαίας και Δία Βίου Μάθησης.

Η πολιτεία πρέπει να επιβάλει τη δημιουργία σχολείων μέσα σε όλες τις φυλακές της χώρας. Επιπλέον, το Υπουργείο Παιδείας οφείλει να συντάξει μια ειδική επετηρίδα καθηγητών με ειδικά προσόντα και διάθεση να λειτουργήσουν μέσα σε καταστήματα

«Συμμετέχοντας στα δρώμενα του σχολείου, οι μαθήτριες ξεφεύγουν από το εγώ τους, κάνουν συνάψεις, σχηματίζουν μια χαρούμενη κοινότητα αγάπης».

κράτησης. Θα πρέπει να υπάρχει διαρκής επιμόρφωση πάνω σε θέματα παθολογίας, φαρμακολογίας, βιολογίας, εγκληματολογίας, ψυχιατρικής και κοινωνιολογίας. Οι εκπαιδευτικοί των φυλακών οφείλουν να έχουν δυνατότητες πολυπρισματικής θεώρησης, εξατομικευμένης αγωγής και τα ειδικά γνωστικά εργαλεία διαχείρισης ενός ιδιόμορφου και πολυσυλλεκτικού πληθυσμού, όπως αυτός των εγκλείστων, μακριά από την επικίνδυνη λογική της «κρεατομηχανής». Να είναι, κυρίως, εμψυχωτές και ύστερα διδακτές. Αλλιώς, είναι ακατάλληλοι να υπηρετήσουν σε σωφρονιστικό ίδρυμα. Είμαστε, όμως, ακόμα πίσω από τον ήλιο.

Ο κανόνας της επιστροφής

Σε ποιο επίπεδο βρίσκεται η μετασωφρονιστική αρωγή και μέριμνα στην Ελλάδα;

Το μεγαλύτερο πρόβλημα είναι πως δεν υπάρχει πρόνοια για όσους αποφυλακίζονται. Η κρατική μετασωφρονιστική πολιτική είναι, μάλλον, θεωρητική. Ο κανόνας είναι ο άπορος που βγαίνει από τη φυλακή το πρώτο βράδυ να κοιμάται στο παγκάκι, το δεύτερο να κλέβει και το τρίτο να παίρνει το σακουλάκι και να μοιράζει πρέζα. Λειτουργεί, βέβαια, η «ΕΠΑΝΟΔΟΣ», το επίσημο όργανο επανένταξης κρατουμένων, αλλά είναι ακόμα γραφειοκρατικό σχήμα. Επιθυμεί μεν να ικανοποιήσει τις ανάγκες υλικής, επαγγελματικής, συμβουλευτικής, ψυχολογικής και κοινωνικής στήριξης των αποφυλακισμένων, αλλά, ελλείψει διαθέσιμων μέσων, δεν μπορεί να το κάνει παρά αποσπασματικά. Το ίδιο συμβαίνει και με το σύλλογο «ΟΝΗΣΙΜΟ» και διάφορες ΜΚΟ, που επιχειρούν κάτι ανάλογο. Θέλοντας να καλύψουμε αυτό το κενό στη μετασωφρονιστική μέριμνα, συγκροτήσαμε το «Δίκτυο Στήριξης Φυλακισμένων και Αποφυλακισμένων Γυναικών». Είμαστε ακόμα στα σπάργανα. Μόλις εγκρίθηκε το καταστατικό μας από το πρωτοδικείο. Ήδη, έχουμε βοηθήσει μαθήτριές μας στα πρώτα τους βήματα μετά την αποφυλάκιση. Στόχος μας είναι να δημιουργήσουμε έναν κύκλο γνωριμίας αποφυλακισμένων, αλλά και να σχηματίσουμε ένα δίκτυο συνεργατών-συνδέσμων σε όλες τις μεγάλες πόλεις της χώρας, τώρα διαθέτουμε στην Αθήνα, το Ηράκλειο και τη Λαμία, ώστε να ανταποκριθούμε επίσημα και οργανωμένα στα θέματα εξασφάλισης κατοικίας, οικονομικής συμπαράστασης, επαγγελματικής και κοινωνικής επανένταξης των κρατουμένων.

«Το ποσοστό επιστροφής των μαθητριών στη φυλακή δεν υπερβαίνει το 3%, όταν σε όλο τον πληθυσμό των εγκλείστων αυτό φθάνει το 70%».

Πώς κρίνετε τις συνθήκες κράτησης στις ελληνικές φυλακές και τι προτείνετε;

Ειδικά αυτή την περίοδο που τιμωρείται το οικονομικό έγκλημα, υπάρχει τρομερός συνωστισμός, ουσιαστικά ασφυξία των κρατουμένων. Μέχρι τώρα, οι φυλακές είχαν εξοικειωθεί να διαχειρίζονται κλασικούς παραβάτες, που καταδικάζονταν για φόνους, διακίνηση ουσιών κ.λπ. Πλέον, μπαίνει η μεσαία και αστική τάξη στις φυλακές, και εκείνες δεν είναι έτοιμες να υποδεχθούν τέτοιας φυσιογνωμίας κρατούμενους. Και αυτό είναι τεράστιο πρόβλημα. Χαρακτηριστικά, στις φυλακές του Ελεώνα, ενώ η χωρητικότητα είναι για 250 άτομα, οι έγκλειστες είναι 570. Επιπλέον, πέρα από τον υπερπληθυσμό των φυλακισμένων, υπάρχει υποστελέχωση, ειδικά στο προσωπικό φύλαξης, ενώ υπάρχουν φυλακές, όπως του Δομοκού, που στερούνται κοινωνικής υπηρεσίας.

Τα κέντρα κράτησης δυσκολεύονται πια να ανταποκριθούν ακόμα και στις ανάγκες σίτισης, εξασφάλισης βασικών συνθηκών υγιεινής και ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης. Απαιτείται, άμεσα, αποσυμφόρηση των φυλακών, κάτι που προϋποθέτει ένα άλλο πλαίσιο σωφρονιστικής πολιτικής.

Για παράδειγμα, πρέπει σε όσους δεν είναι ύποπτοι φυγής να δοθεί η δυνατότητα παροχής κοινωνικής εργασίας σε οργανώσεις, εκτός καταστημάτων κράτησης, ενώ με την επέκταση των προγραμμάτων εκπαίδευσης σε όλες τις φυλακές και την αύξηση των ευεργετικών ημερομισθίων σε 30 το μήνα, πέρα από το κοινωνικό όφελος, θα μειωθεί και η πίεση σε αυτές.

Προσωπικά, δεν έχω αντίρρηση και με το «βραχιολάκι» και τη δυνατότητα έκτισης της ποινής κατ' οίκον, ως ένα πρώτο μέτρο εναλλακτικό της κράτησης. Σε κάθε περίπτωση, χρειάζεται πάρα πολλή δουλειά ακόμα. ■